

voel ik ook iets van Er zijn zoo vele kwesties van dezen tijd, die nooit ter sprake komen. Vooral op het gebied van de ethiek. In dezen tijd, waarin de cultuur hinnerdrikt in het Gereformeerde leven, waarin vooral de jonge menschen zich aangetrokken voelen tot kunst en wetenschap, is het hard noodig, dat ook de predikanten zich meer op dit gebied oriënteren. Men mag niet doen, alsof men nog te doen had met dezelfde groep van kleine luyden, zooals de eenigszins wereldsche menschen van 1834 vroeger waren. Er moet gerekend worden met den veranderenden tijd en de veranderende maatschappelijke positie van de Gereformeerden. Een dominee, die van literatuur na 1880 niet meer kent, dan wat uitgegeven is bij Kok en Callenbach, is niet geschikt om jonge menschen van tegenwoordig te vangen. Niet dat hun zieleleven anders is of dat zij wat anders noodig hebben, neen, alleen de vorm waarin, de manier waarop het gegeven wordt, is voor hen van het grootste belang. Een dominee van 50 à 60 jaar moet trachten zich in te denken hoe de jonge menschen staan tegenover de wereld, die voor hen zoo heel anders is, dan die waarin de dominee zelf jong was. Hun heele leven is anders. Hoe zouden zij dan nog kunnen komen onder het bedag van het Woord Gods. Het heeft mij vaak verbaasd en bedroefd, dat zoo weinig op den proefschool rekening gehouden wordt met den tijd, waarin wij leven.

Op het laatste congres zei een meisjes-studente mij na een buitengewoon mooi referaat: „Ik ga eiken Zondag netjes tweemaal naar de kerk, maar de dominee heeft nog nooit voor mij gesproken.“ Daarmee bekende ze een groote fout van zichzelf. Dat gaf ze toe. Maar ligt er ook niet eenige schuld bij de predikanten? Hoe kwam het, dat zij na het referaat zoo enthousiast was?

Het zijn maar eenige losse opmerkingen, die ik gemaakt heb. Waarschijnlijk zal U het niet in alle opzichten met mij eens kunnen zijn. Ik wil mijn meening graag voor een betere geven. Alleen de liefde voor onze Kerk heeft mij tot schrijven gezet. Besluitende zou ik als punten van reformatie willen noemen: Meer bevinding, meer practijk, modernere vorm (al behoeft het geen literaire schoonheid te worden), meer geloof, meer liefde.

Wij kunnen alleen maar hopen, dat Gods Geest steeds meer in onze werken en ons hart, ons steeds meer moge bezielen tot werken met alle krachten.

Onze korrespondent heeft goed gezien. Niet in alle opzichten zijn wij het met hem eens.

Inhoever wij het wel met hem eens zijn, hopen we later te doen blijken.

In elk geval stollen we het op ons, dat ook studenten ons in hun hart hebben laten zien.

Niet iedere brief is zoo voor publikatie geschikt als de boven afgedrukte.

Maar die brieven toonen ons, dat het leven van onze aanstaande theologen vaak gekenmerkt wordt door hoogen ernst, dien ongewijden bij eerste kennisgeving niet zouden vermoeden.

En het zijn waarlijk niet alleen studenten, die trachten hun gevoelens te maskeeren.

Bij vele jonge menschen is dat het geval.

Ouderen mogen bij de beoordeeling van de tegenwoordige generatie daarmee wel wat meer rekening houden.

Nu nog een opmerking in het voorbijgaan.

Ik geloof, dat het beter is, dat theologische studenten voor zichzelf en onder elkander kritiek op preeken oefenen, dan dat zij met een bepaalden prediker dwepen.

Bij die laatste is het gevaar voor imitatie groot. Met hen zijn onze kerken niet gelukkig.

Zij zijn niet echt, al meenen zij het goed.

Imitatie doodt de persoonlijkheid.

Dan — onze lezers zullen het ons toestemmen: onze theologische studenten vormen een afzonderlijke groep ook in hun kritiseeren.

In de Donaulanden.

VII.

Komárom. II.

Laat mij beginnen met een vergissing, welke in het vorig artikel voorkwam te herstellen.

Bij de uitlegging van de foto gaf ik den vijfden persoon van links den titel van superintendent. Dat was niet juist.

Ik zal mij geen moeite geven om deze vergissing verklaarbaar te maken, maar liever dadelijk het scheeve rechtzetten.

De naam superintendent is langen tijd gegeven aan de bisschoppen, om hiërarchische Tendenzen in de kerk tegen te gaan. Toch komt de bisschops-titel van den tijd der Reformatie af voor en is sinds 1885 door den wetgever officieel gebruikt. In dat jaar toch werd aan drie bisschoppen en drie eerste „leeken“-curatoren een permanente zetel toegekend in de Hongaarsche Eerste Kamer.

Dit typeert de Hongaarsche Gereformeerde Kerk. Zij was in haar bloeitijd zuiver in de leer en ook nu nog erkent zij officieel de oude Gereformeerde belijdenisschriften.

Maar op in den eeredienst en in de kerkregering wijkt zij van het Gereformeerde type, zooals dat yannit Genève in Frankrijk, Duitschland, Nederland en Schotland zich vormde af.

Is hierin misschien de invloed van het Lutheranisme merkbaar?

Prof. Dr. Emeric Revesz schrijft in „Hungarian Protestantism, its past, present and future“, dat over het geheel het consistoriaal-superintendentiale

systeem gelijk dat in Duitschland gevonden werd, werd gecopieerd.

Zijn in dat systeem Roomsche overblijfselen bewaard, het onderging in Hongarije nog een aanmerkelijke verzwakking.

Van een summus episcopus, een opperbisschop, welk ambt naar het Lutherische systeem, de landvorst bekleedt, was in Hongarije nooit sprake.

Ook andere middelen wendde men aan om de bisschoppelijke macht te beperken en de hiërarchie tot een minimum te herleiden.

Doel daarover later meer.

Dan hoop ik een afzonderlijk artikel ook aan de kerkregering te besteden.

Nu wil ik alleen vertellen, hoe ik te Komárom het kerkelijk systeem zag functioneeren.

Den dag na mijn komst aldaar greep er een heele plichtigheid plaats.

Er werd wat ik nu meer even gemakshalve zal noemen een classicale vergadering gehouden, waar een leeken-curator van het senioraat den eed zou afleggen.

Alle predikanten en de ouderlingen-curatoren benevens de bisschop trokken precies om 9 uur 's morgens onder klokgelui van een der lokalen, welke met de pastorie van Ds Von Galambos door één dak worden gedeeld, langzaam naar de kerk.

De „grootwaardigheidbekleeders“ — als ik ze zoo voor een oogenblik mag aanduiden — nemen plaats achter de lange tafel binnen het „doophek“, dat in Hongarije beter „avondmaalshek“ kon heeten of mogelijk ook wel heet.

Want daarbinnen aan den voet van den kansel bevindt zich de avondmaaltafel.

Deze heeft maar niet symbolische betekenis, gelijk ten onzent soms, maar doet werkelijk als zoo danig dienst.

Hieruit vermoedt men reeds, dat het avondmaal daar anders bediend wordt dan bij ons.

Doel wij ik er geen avondmaalsviering bijwoonde, zal ik er hier niet meer van mededeelen.

Een moderamen-verkiezing had niet plaats. Die kent men daar niet.

De Senior, dien ik een vorig maal het superintendentschap toekeende, is permanent voor zitter. Welke functie heeft nu die senior?

Hij is de belangrijkste ambtsdrager in een senioraat. Een senioraat heeft eenige overeenkomst met onze classes. Het verschilt er echter hierin van, dat de autonomie van de plaatselijke kerk er niet zoo in tot haar recht kan komen. Ik zou het aldus kunnen verduidelijken: zoo'n senioraat houdt het midden tusschen een classicaal bestuur, gelijk men dat in de Ned. Herv. Kerk kent en een classis.

Zeggen wij, dat in een classis bepaalde kerken samenkomen, een senioraat bestaat uit bepaalde kerken. Het getal dezer kerken loopt nog al uiteen. Er is een senioraat van slechts 9, er zijn er twee van 72 gemeenten.

Hoeveel het senioraat van Komárom er bevat, is mij niet bekend.

De senior wordt door de kerken van het senioraat meestal voor het leven gekozen. Er zijn ook senioraten, waar de verkiezing slechts voor tien jaar geldt.

Hem is opgedragen de vergaderingen van het senioraat bijeen te roepen en te presideeren. Hij vertegenwoordigt het senioraat in de vergaderingen van het kerkdistrikt (het woord „bisdom“ schijnt men het liefst te vermijden, alsook bij de overheid. Hij doet zijn invloed gelden bij de verkiezing van predikanten en onderwijzers, zendt hulppredikers uit. Hij oefent zowel administratief als religieus toezicht (prof. Kovats zegt in bovengenoemd geschrift: „he superintends“) over de kerken van zijn ressort en houdt jaarlijks in iedere gemeente kerkvisitatie (visitatio canonica).

Zijn taak omvat nog veel meer.

Maar het vermeldde is wel genoeg om eenig idee te geven van zijn kerkelijke positie.

Hij is echter niet de eenige gezagsdrager van het senioraat.

Nevens hem staat in de kerkregering een „leek“, iemand die geen theologische opleiding heeft genoten, niet tot predikant is geordend. Dat is de curator van het senioraat. Deze vergezelt den senior (ook wel deken, espere, geheeten op zijn visitatierijden, heeft gelijke rechten als hij.

Niet alleen het senioraat kent een curator. Ook de kerkeraad heeft er een. Om mij eenigszins een begrip te geven van zijn ambt, vertelde men zijn titel voor mij door „hoofdonderling“. En evenzeer wordt de bisschop door een curator ter zijde gestaan.

Eerst in de 18de eeuw is dit ambt ingesteld. Ongetwijfeld zat daarbij de bedoeling voor om alle klerikalisme tegen te gaan. Of dit nu de juiste manier is en hoe dit instituut van curator in de praktijk werkt, hebben we niet te beoordeelen.

Bovendien zijn er in het senioraat nog scribae, assessors, een procureur en een advocaat.

De vermelding van deze laatste functies doet ons vreemd aan.

Ter toelichting diene, dat het senioraat ook kerkelijk gerechtshof is, waarin de senior en zijn curator in de eerste plaats zitting hebben.

Hieruit zal wel duidelijk zijn, dat het kerkelijk recht in Hongarije meer op den leest van het wereldlijke recht is geschoeid.

Welm, zoo heb ik dan mijn lezers in kennis pogen te brengen met de functionarissen, van wie de meesten achter de tafel in het „avondmaalshek“ gezeten waren.

De bisschop, hoewel tegenwoordig, had in deze vergadering geen enkel zeggenschap.

De senior had de leiding.

HEPP.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Eentonig verhaal over redactionele correspondentie in het Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur.

In „Het Boek van de Week“ bracht ik ter sprake de Inleiding op den Bijbel van de ethische hoogleraren Obbink en Brouwer uit Utrecht. Prof. Brouwer — onze lezers weten het verhaal — toonde zich over deze breede, en in het minst niet persoonlijke bespreking zeer verstoord; ik nam zijn artikel, waarin hij dit liet blijken, onverkort over, en diende er weer op van antwoord.

Niettegenstaande prof. Brouwer de voorstelling gaf, alsof zijn lezers zoo royaal werden voorgelicht, en „De Reformatie“-lezers angstvallig buiten de kwesties gehouden werden (De Genesist redivivus: op des geestes breede diepe stroomden....), was het toch maar een feit, dat zijn lezers van wat ik schreef, geen letter onder de oogen kregen, terwijl de mijne onverkort prof. Brouwers artikel mochten lezen. Eigenaardigheid nummer één.

Maar nu komt nummer twee.

De redactie van het „Algemeen Weekblad“ (hoofdredacteur prof. Obbink), die op mijn zakelijke beweringen letterlijk niets antwoordde, achtte het toch wel oirbaar, in haar nummer van 6 Juli dit te publiceeren:

Den Heer W. P. B. te R. Dat u in 't vervolg ons blad gaat lezen inplaats van „De Reformatie“, vinden we natuurlijk best. Ook voor uw vriendelijke woorden aan ons adres zijn wij niet ongeveel. Maar waar de laatste dagen verschillende lezers hetzelfde deden als u, om dezelfde reden, daar meenen we beter te doen, deze blijken van sympathie stilzwijgend te incassceeren: en er geen ingezonden stukken over op te nemen. REDACTIE.

Nu zou ik zeggen, dat een redactie, die ook uit hoogleraren bestaat, te hoog moest staan, om zoo iets te schrijven, zelfs al was het alles nog veel manifest, dan hieronder blijken zal. Een redactie, die zwijgt over zakelijke dingen, moest niet reclame-trucjes willen, en zich ook voor den schijn ervan wachten.

Maar dit daargelaten.

Ik heb dit eens nuchter bekeken, en toen den uitgever van „De Reformatie“ gevraagd, mij even te berichten:

1. of er ook lezers zijn, die hun abonnement op „De Reformatie“ hebben opgezegd in de periode NA mijn eerste artikel over het boek (Inleiding op den Bijbel) van de H.H. Obbink en Brouwer (boek van de Week in nr. 35 van den loopenden jaargang) en VOOR 5 Juli;

2. of hier ook een gekere W. P. B. te R. onder is;

3. of er onder deze eventuele opzeggers van abonnement ook menschen geweest zijn, die als reden heel bepaald opgaven de beoordeeling van bedoeld boek en van wat er daarna nog op gevolgd is in de nummers 37 en 38.

De uitgever was zoo vriendelijk, mij te doen toekomen heel de hier in aanmerking komende correspondentie met abonnés over het aangegeven tijdvak (ter inzage, des verlangd, voor de redactie van het „Algemeen Weekblad“).

Daaruit blijkt:

1. dat geen enkele lezer ook maar één woord geschreven heeft over bedoelde artikelen (wel kwamen er sympathiebetuigingen bij mij in, en schreef één blad publiek met instemming, gezwegen dan nog van prof. Grosheide's artikel, dat het goed recht van zulke voorlichting, afgedacht natuurlijk van dit incidenteele geval, erkende);

2. dat er 5 abonnés zijn, van wie men, letende op vorm en datum van bericht, MOGELIJK zou kunnen achten, dat zij voor „De Reformatie“ bedankten, om het „Algemeen Weekblad“ te gaan lezen;

maar:

a. geen enkele van die 5 noemt een reden;

b. 2 van die 5 schreven reeds 4 Juni, en hebben dus van wat ik van prof. Brouwer overnam en hem antwoordde, toen nog niets kunnen lezen (vergelijk hierbij de uitdrukking: de laatste dagen, ver schillende lezers....)

c. er blijven er dus maar 3 over, van wie het mogelijk is, aan te nemen, dat op hen van toepassing zou kunnen zijn, wat de redactie schrijft;

d. deze 3 hebben evenwel mij persoonlijk bericht, dat hun bedanken niets te maken had met de bekende kwestie (ze hadden heel gewone redenen: één had tijdsgebrek, een ander komt waarschijnlijk spoedig terug); dat zij volstrekt niet gesabonneerd zijn op het „Algemeen Weekblad“, en aan des zelfs redactie of uitgever geen letter hebben geschreven.

Voorts wil ik nog even mededeelen:

dat tegenover deze opzeggingen van abonnement enkele tientallen van nieuwe abonnés staan; (in getal meer dan ik opzeggingen noteerde);

dat ond-
zich meld-
boek der-
en dat
nomen G-
initialen
dat ook
bericht or-
dat er
ken) GEE-
naam met
Wil me-
we ook
Maar al-
voorts ge-
van hoog-
dankt, ze-

(Inzending
nederland)

Wat des-
te verstaan
onderstaan

We beg-
van), die

De „Ar-

Door e-
blik re-
worden.

De vre-
ging, on-
een pog-
rechten
een kerk

Maar
Schouten
rende co-
verklaring

lezen ka-
het Sch-
van den

lige ges-
delijke n-
voorwa-

ernst ge-
dedeelin-
de vraag

stemden
curatore
wanneer
kregen

zullen v-
geval an

Een n-
gobracht
de besta-
waar zij

eeniging
ren dan
Ds Heij

Eerst
werk va
De Co

moelijk
hier ligt
kunnen
brengen

Ds Bro-

Of nu
is te vir-
voeg er

is te zo-
gaat, m-

Zie, J-
stelen a-
kelijk ni-

of stude-
dit felt
gedacht

eenmaal
School

Ds J S

Ieder,
rende v-

Dr Ridt
mij, den

omtrent
gerust

De m-
het gez-

ook in
Hooges-

worden

Dr H.

critiek he

Deze

Een

oordel

ren en

Welm

pot hou

leerarer

te aanv-

Zoo

De V.

meerde

en zij h

begin

volle